

Nemzeti Társalkodó.

December' 15-dik napján 1852.

Közbeszólás.

Patriota 's Polgár Gyula' ügyében.

Alólírt részint tartós betegsége részint a' feletti több tünődései miatt szólala ily későn-meg; ha valyon érdemel é a' tárgy új penna fogást; 's csak is a' lett a' következő, hogy a' dolog nem, mert Patriota nem veszte Polgár Gyula erőlködő irómanya által, hanem csak a' méltatja a' megszólalást, hogy az ártatlan jó czélú Patriota Polgár Gyulának erőltetett szerénytelen személyességre türközött piszkaiból kitisztittassék.

Erre nézve előre útasítani figyelmeztetni kívánom a' tisztelt olvasókat a' Patriota által felhozott társalkodói daraboknak, úgy-mint Patriota 's Polgár Gyula darabjainak is fontos megolvasására, összevetésére, elítélésére 's tám nem is lenne többre szükség; mert

Általánosan véve Polgár Gyula jegyzéseit; abban némi szószaporító grammatikáláson; sértegetésen; Poplicola néhol megintgatott; 's kivilágított; sőt tán nevelésére is hibonyolgatott pere vakmerő támogatásán;

homályba burkolásán, tagadásán vagy elfacsarásán, a' sűrű tapasztaláson, még sűrűbb habozáson 's tacendo ne consentiáton kívül nemigen áll egyébből; melyeket az igen gyakran említett dictatori, 's hátha ön magát kinevettető-guny hangon ejtett: *nem értette-ellel* pecsétel-meg, 's úgy látszik szinte csak ebből áll, 's ezen alapúl minden Patriota elleni okoskodása.

De légyen, jegyzés jegyzésre adván alkalmat, itt is néhány megjegyzés.

Az emberek három fő: gondoló 's cselekvő, gondoló nem cselekvő, cselekvő 's nem gondoló osztályokban jelennek-meg a' létlätterin, vagy jobban mondva: a' tudományos mint az élet-philosophiának két-, theoriai 's praxisi részei vannak. Amazok közül némelyek sorsok szerint egy helyhez, életmódhoz lekötvé, néma falak közt, könyvekkel irományokkal körülkerítve, csak a' *hogyan kellett volna-n, hogyan kellene-n* törkifejeket; ezek tett pályát futva — *volt, van, lesz*-szel küzdenek. Az elsőbkek fegyverkezett szemekkel a' képzet messze látó csőjén néha, vagy mintegy árnyék-fogó kamarában (Camera obscura.) felfordítva látják a' tárgyakat, vagy nagyító üvegeiken ált gyakran a' kicsinyt nagyoknak 's a' nagyot kicsinynek tekintik. Az utóbbiak természetes állásban a' dolgok közt, 's viszont a' dolgok kezeik közt forogván mindent való helyzetben tapasztalnak. Mi csuda hát ha a' két rendbéliék nem mindenben 's mindenkor egyezhetnek-meg!?

Ugy képzelhetni amazokat; mint oly bészár-
kozott tudóst, oly vezért, gazdát, tanítót,
kik hatalmas terveket (planumokat) készít-
nek kabinétekben, 's midőn létesítésre ke-
rülnek azok, meg akadnak a' gögös gőz
körökből előre el nem látott körülményeiben;
változásaiban a' realis külvilágnak, 's a' pom-
pás rajzok csak egy ideál világ papiros gyűj-
teményei közt maradnak! Ezeket ismét úgy
tekinthetni, mint a' napok' történeteigondos
őrjeit, kik jelenre alkalmazva kinézéseiket,
már a' kezdetben benne van a' végnek, czélt-
érésnek kezessége, bizonyossága. Nem az a'
világdúló hős, ki matematikai törvények sze-
rént kártya-katonájit remekül ki tudja rakni,
's mesteri legyintéssel le tudja asztalán ontá-
ni: nem az a' bölcs törvényszerző, ki egy-
szerre washingtoni rendszabások alá szorítja
a' Samojedát, nem az a' nagy státuseMBER,
ki a' puszta kőszirtekre vasutat 's a' hajókáz-
hatatlan patakokra gőzhajókat teremt; nem
is az a' jó gazda, ki légmérője (barometru-
ma) parancsa szerént gyűjteti-öszvé forga-
talan szénáját; hanem abból telnek-ki mind
ezek, ki természet - föld - ember - esméret'
's hosszas tapasztalás nyomán tud; rendel-
él mindeneket. Oktalanság lenne feltenni:
hogy amaz elsőbb osztálybeliek haszontalan
emberek lennének; sőt sok tekintetben, fő-
ként ha janusi képpel, mind két rendbeliek
szellemével lelkesítve jelenhetnek-meg; ritka
jöltévő tünemények. De azt bátran el lehet

mondani: hogy emez utolsók szükséges tagok az emberiség Játékszínén. Melyikhez tartozik már a' Jegyző Polgár, maga érzi, 's gondolatjai jelszavak. Azonban az írtak valóságán sem maga meg nem ütközhetik, sem tagadhatja valaki igazságokat; midőn a' tapasztalás minden nap, 's az iskolai tanítás élet rendszerre szabatlansága elleni panaszok gyakorisága mellett vannak; 's ily ingathatatlan állításokat ki vehet bántásúl 's magára?

Ezeket mint köz megjegyzéseket előre bocsátva, lássunk már némi futó apróbbakat Polgár Gyula jegyzetiben:

Hogy a' Jegyző Polgár kötekedő, 's igen grammaticus, már jegyzései elején megesméri; esmérteti; mert senki sem támadta-meg (e' látszik is irományokból) Poplicolát; 's maga mégis megtámadja Patriotát; 's első lapján mindjárt a' *volná*-val bibelődik; tovább *követelő lényláncz*, *renyszéllem* 's t. i. kel. Helyén vagyunk. A' sors tán jóltevőleg amaz első osztályba helyezé. Rá ér ily fontos problémák között is passiójára, a' grammatizálásra, 's úgy látszik tudna felséges darabok mellett is a' theatrumon algebrából disputálni, 's nem elég türelemes valamit az író' (nem szerző) 's sajtó hibájának is tulajdonítani. Kár hogy nem ért némely szót; ha az új táragatót 's Rajna, Don, 'sat. ekhójit meri hallani.

Kérem, nem feleletért: ki légyen Polgár Gyula?, hogy oly bátran idézi Patriotát a' Nemzet elejébe, mely, gondolom,

szónokjává nem tette. Patriota előbb megjelent irományával a' nemzet előtt; 's remélem, 's tudom is, hogy nem mindennél talált oly ellenre; mint Polgár Gyula ön bizakodása magának hízelkedik. A' Társalkodót, 's Patriotát is az ő példája szerént, jobban becsülheti vala. A' személyességet mennyire kerülte-ki, írása mutatja. Ne essék hát nehezen, a' szeget-szedgél.

Maga 's munkája is magyarázzák, láttatik is tudni, ki legyen Patriota. Így még sajnosabb. Patriota mindég barátja volt a' megnevezésnek; kész elfogadni a' világot; bántani most, felszólítva sem akar; de újra is irománya mellett marad; 's nem ön daczból (ezt sem érti Polgár Gyula?); 's nem is csak azért, mert nem elég szerentsés kézzel vont fegyvert ellene a' Polgár; hanem azért, mert meg van győződve célja szentsége iránt. Hogy Patriota olvasta az érdeklét darabokat, azt írása mutatja; hogy értette, azt megtámadtatása bizonyítja.

A' Pestises portéka árulása, a' társalkodói darabok elleni kikelés' vádja hol gyökerezik az elmélkedésben? midőn éppen megisméri (a' mint maga ellen felhoza a' Jegyző), hogy van nálunk is igazítani való; *bonis modis et conditionibus*, 's kezet fog a' szép célban, csak a' módban különböz. A' többbit az olvasókra hívva, hogy ne ismételjünk, csak azt jegyzem-meg: Polgár Gyula a' milyen hirtelen képzel ronthatni, tán oly hirtelen szokott is építeni; 's az ilyenben már benne a'

tartótlanság, 's még hirtelenebben tomból a' képzelt omladékokon; mint az új vadász; ki mikor az agyart eleresztik, már kiáltja is: meg van a' nyúl!

Sajnálja Patriota, hogy a' Jegyző a' ki úgy látszik olvasgatta a' N. Társalkodót, tudta a' tárgyakat; nem tudja tudni a' darabokat. E' már édes Polgár Gyula! az értelemtelen olvasás.

Ott, hol Patriota *hihetőleg kedves terhéi asztaláról* ír a' Jegyző, valyon nem ellenkezik maga magával? Mindenütt értetlennek tudatlannak festi szegény Patriotát; hát ilyen tehet é kedves (mert az ostobaságokat csak nem tartja a' Jegyző kedveseknek) terheket asztalára? 's látja édes Polgár Gyula! mind ilyen (hogy használt szavával éljek) insequentiaikkal rakvák jegyzései. Sok olyat fog Patriotára mit tán meg sem gondolt ő. Több helyen ön maga által felhozott elfacsarás férreértés hibájába esett. Ugyan hol látszik félni Patriota a' világosodástól 's hol ellensége ennek? Hiszen több lapjain éppen ajánlja azt; barátja annak, 's szükségesnek állítja azt. Így olvas, így magyaráz édes Polgár!

Polgár Gyula előre feltett czélból nem érti jól Patriotát, (nem mondom elégtelenségből, hogy légyen inkább megkimélve mint Patriota) hogy inkább belé akadhasson; 's elégtételt vehessen: mert ott már csak nehezen vergődik hol Patriota nyelvbéli járatlanságával, Péter Pállal fedezi perét. Bizony

ha Polgár Gyula kívül van az ajtón, csak nincs benn akkor a' házban; mert nem bír mindenütt jelenlétvőséggel; mint az, *kin kívül más közkormány is igazgathat*. Patriota úgy látszik tud magyarul; mert minden magyar úgy érti: hogy a' mi kívül van, nincs belől; úgy érti: hogy a' ki a' kormányon kívül van nem kormányos, 's nem is kormányoz; úgy érti: hogy a' kormányok feletti köz kormány, csak az isteni kormány.

A' zöld asztalos cikkelyre még nagyobb tűzbe jó Polgár úr. Hát ha még jobban értette ott a' dolgot Patriota, mint ki írta. Gonoszabb polgár Polgár; ki oly dolyffal *férre-t* kiált annak, 's darabjának; kinek hibája csak egy más' rejtett ideájának applicalt elértése. Az ilyen dictatori férre-*ket* hagyja a' jó, de egy gyenge polgár a' felhozott Gallus Fejedelemnek; mert egyes kezek tollaira igen hangos kitételek.

Tagadhatja é Polgár Gyula, hogy csak kötekedni akar, midőn ezt is kérdi: *kik ezek a' vadak*, 's a' más rendben mindjárt meg is felel magának? 's ott is; hol a' haramiáskodással szerzett birtokot említi. Hol van e' felének nyoma Patriotánál? Nem vette észre, hogy itt a' m. nemes Rendet aljasítja? Ily úton szerződtek é általjában a' nemes birtokok nálunk?

Ismétlem: hogy a' sok ismétléseket kikerüljük, az olvasókat az érdeklött darabok öszvevítésére kérem. Így ki fog tűnni hogy Polgár közvetlen, vagy közvetőleg maga is

az egyesülés szerkeztetéséhez tartozik; 's megbántva, vagy jobban mondva megcsipve érezve magát; nem világítani (mert azt nem tette), hanem piszkos satisfactiot venni akart csak; 's erre is csak a' tudatlan, értetlen, ügyetlen, szerencsétlen, gonosz 's több ily pitatz-sori nem recensensi terminológiákat használta. —

Úgyé édes Polgár! sokszor szól, ír az ember másért, mások kedviért 's egyéb szerénytelen érdekekért is? 's néha olyat mit maga sem úgy lát, hiszen. De hiszen, minél gyengébb lábon áll a' per; annál tekervényesebbnek hangosabbnak kell lenni a' defensának, 's a' documentumok hijányát rágalomokkal kell 's költeményekkel kipótolni.

Jól hiszi Polgár, hogy Patriota nem érzik megbántva magát; mert ő az üres mocskolódást fel sem vészi; csak velős fontos okokkal való meggyőztetését tudná 's azt is nemesen érezni; kérte is ezt; de még nem látott ilyet; okot sem lát neheztelésre; bár ha képzei is, hogy ha Polgár a' censurára nem ügyel vala, kész lesz vala többekre is felforrtában; pedig eleget köszönhet így is; mert gonosz 'sat. szókat sajtó csak kedvezőleg nyomhat-ki; 's valóban Patriota ilyeket másra nézve általna használni Polgáron kívül, kitől tanulta az ily előre ígért személybántás nélküli csinos, mívelt világi kifejezéseket. Szép hogy megesméri a' Jegyző, hogy egy célra sietnek Patriotával, csak különböző úton. Igen; Patriota mindég a' neve-

lést, tanítást, nép művelést tette, tartotta a-
 lapnak 's erre kívánná, 's látná lehetők-
 építeni, a' nagy nemzetiséget, egyesülést 'sat.
 Polgár megfordítva úgy látszik, elébb akar-
 na nagy Nemzetet állítani 's aztán azt abc-re
 tanítani. Menjünk hát békével élve kiki ma-
 ga útján. Vagy tán bízzuk mind hárman,
 Patriota is, Polgár is, én is, ügyesebb sze-
 rencsésebb kezekre az egészet; mert, mint e'
 rajza is mutatja, Polgár sem bír elég Ra-
 phaeli kézzel ekkora kép festésre, sem helye-
 zettel létesítésére. Patriota szerényebb vala;
 megesméré tudatlanságát. Kapa rajta Polgár,
 használá eléggé ellene; elfelejtve a' rhetori-
 ca classist, melybe helyezi pedig ma is Nem-
 zetünket; holott ezt a' vallomást nem tevő
 Patriota koránt is azon célból, hogy Pol-
 gárt Praeceptorának meghívja vagy esmér-
 hesse.

Azt kérdem édes Polgár! ha félténém
 házamat égéstől; 's Patriota vizipuskájával,
 Polgár olajos börbönczével járnának házom
 körül, melyiket távoztatnám-el? A' többit
 megfejtheti. Nevek kitétele után kész Patrio-
 ta örömmel kitenni magát; úgy is mint lát-
 szik tudatik. Hát Poplicola, magyar név é?
 Látja édes Polgár! be rossz ügyvéd, hogy Pat-
 riotával kötödhessen, kész Poplicoláját is con-
 promittálni.

Jelentem végre azt is előre, hogy akar-
 mi lehető e' tárgybeli kihívásokra sem fogok
 többé magamnak oknélküli vitatási alkalmat-

lanságot szerezni*). — Írásm - innen; 's hát ha Polgár sem onnan — *Nemes Zúrd.*

A' Czekla cukor Csáki Gorbón, Doboka Vármegyében.

Elkezdett itten is a' cukorfőzés czeklából, Sz. András havának 16-kán; bátor sok akadályokan kellett keresztül törni, az egészen új dologban, ezen minden várostól ahoz értő mesterek-, és egyéb szükségesektől távol-lévő, erdők közzé helyezettett kis oláh faluban. Azonban Director Binder Friederich fáradhatatlan igyekezete, különös szorgalma által, csupán öt ügyes Metzensaifer, és 22 ügyetlen, legértetlenebb, tudatlanabb (mert másokat itten akarni fizetésre is találni

*) A' nevetlen Szerző úr ezen munkája melletti levelében a' többek köztöt ezeket írja: „Reménylen a' Redactio e' darabot csak azért is kiadja, mert különben kéntelen azt gondolni az ember, hogy csak azért adá ki a' Patriotát, hogy reá feleltethessen, 's kicsüfoltathassa, az ily dolog sajnos lenne a' hazára nézve Kiadását kérem e' darabnak hogy e' már is szájon forgó részrehajlás vádjá alá ne essék méjebben is a' Redactio; de nem esdeklem. Tudjuk — sok darab — 's miért nem láta világot. De non aufertur — az ilyek majd egy gyűjteményben többek költségén, 's nem kedvező mottoval — meg lehet — fognak megjelenni. Kár lenne a' Társalkodót controlorisáltatni. De mindent elnyögni sem lehet.“

A' Redactionak szelid kiméllés lévén sinormérteke, az íteletet érdemes olvasójira mizza.

nem lehet) napszámos segítségével a' legszebb cukor, a' francziaországihoz hasonló, nagy mennyiségben válik a' szabad tüzen főtt szirupból; megjegyezni méltó: oly annyira szereti ezen éghajlatot a' czékla hogy a' leve, Beaummé szerént, 8 és sokszor 10 grádust is mutat; e' szerént, mivel külfölden 6 gradusu léből is haszonnal főzik a' cukrot, annyival inkább lehet ezen sokkal gazdagabból nyereséget remélni; ha csakugyan ezen első próba esztendőben csak a' remény és nem valóság lenne is a' jutalom, nem lehetne csudálni, az előre hotsátott észre vételeknél fogva, egyfelől, de másfelől a' machinák is, bátor Bécsből nagy költséggel hoztattak, meg nem felelnek a' várakozásnak; mert a' Thiry reszelő nem 22 hanem csak 10 mását óról egy óra alatt, a' drága vasajtókat nem két hanem hat ember forgatja, és még is csak 60 fontot ad, 75 helyett; már pedig ezen hibákat most teljességgel nem, csak a' jövő esztendőre lehet helyre hozni, a' mikor is két és három annyi mennyiségű czéklát lehet feldolgozni, mint a' mennyire terjedhetne az idevaló erő. Ezennel felszólítatnak tehát, ezen helység szomszéd, különösen nagyobb határu jószágok birtokosai u. m. 'Sibon, Tihon, Szurdokon, Cserneken, Keresztúron 'sat. czékla termesztése iránt; mivel ősszel akarmely nagy számmal küldjék a' fabrikához, mind készpénzen meg fog vétetni; bizonyosabb jövedelem ez a' búzánál, melyet közel emporiumok nem lévén,

két három napi járó földre kell innét vinni, bizontalan eladásra; ezt pedig bizonyosra két órányi meszszeségre. October első napjától fogva a' midőn igen meg szokott érve lenni, a' czéklát November közepéig szüntelen lehet hordani, és eladni a' fábrikába; egy jugerum teremhet jól mívelve többet is, de 300 má'sát igen könnyen, mely 15 V. xrijával tézen 75 ftott. Egy jugerumba kivántatik 2.1/2 font mag; a' legjobb féle czékla magat, mely Párisból és Arrasból hozatott 3 ftjával, lehet a' Csáki Gorbói udvarban találni 1 fton. V. cz. fontját; nem szükség ehez valami különös kertész, ákar melyik paraszt ismeri a' czékla termesztése módját; a' ki csakugyan bővebben ákar a' míveltetéséről tudósíttatni, igazíttatik a' Csáki Gorbói udvarbíró Gál Antalhoz, remélni lehet végre, hogy a' nagy lelkű bírtokosok, szomszéd hazafiak, egy felől a' hazában egészen új és hasznos Industria elő-segéllése tekintetéből, más felől ön hasznokért is felesén fogják természetni a' czéklát. Fontolóra vévén, hogy ha 20 jugerumot Aprilisben bévettetnek, Octoberben már bé hozza bizonyosan az 1500 ft. V. cz. ban, hogy a' jég el nem veri, a' hamari hó harmat meg nem rontja, a' földet pedig ugarban nem kell hevertetni, hanem több esztendőben egymás után lehet használni; e' mellett a' levágott korona' leveles része a' czéklának, ákar a' marhának adathatik, melynek ez igenkedves és egészséges eledel, ákar ha a' földön marad, ennek legjobb trágyájává lesz. Kisebb

hirtokosoktól a' kevesebb czékla is örömet megvétetik, a' szegényebb jobbágyoktól pedig három, két, de fél mása is bévétetik, és kész pénzen kifizettetik, helyben a' fábrikában. Csáki Gorbón Karátson Hava 6-dik napján 1852.

Lithographia Persiában

Ausland 11-dik September 1832.

Mirza Ahmed, ki darab ideig Bombayban egy lithographiai intézet mellett dolgozott, ezen fontos találmányt bévitte a' maga hazájába is, 's Persia fő várossában Schirasban Lithographiát állita-fel. Munkálodásának első 'sengéjét is a' nép művelődése könnyítésére — elementaris könyvek nyomtatására fordította, most pedig a' Korán kiadásához kezdett. A' proba nyomás' betűji rendkívüli fáinságal és szépséggel nyomódtak-ki, a' levelek szélei kék és aranyos karimázattal díszesek, mely egy európai művész' izlésének is becsületére válna. Mely nagy gond fordittatik ezen munkára, kitetszik onnan is, hogy Persiának egyik leghiresebb írója 5000 Rupia — mintegy 5000 forint esztendei fizetéssel állittatott mellé. Alkalmasabb lévén a' lithographia a' keleti nyelv betűjéhez, mint a' rendes typographia, annak bévitele Persiába, nagy fontosságú történet minden esetre nézve ezen ország historiájában — „Mely hosszu sora kötődik ehez a' nagy jelenetek-

koló tulajdonságát nem tudták. A' hegység
melyben ezen völgy fekszik, tűzokádohegy
maradék; 's nem messze innen van két tűz-
okádó torok (krater) is; magában a' völgy-
ben nincs kénkö szag, sem semmi jel mely
valahai tűzokádásra mutatna.

Az Aszszony panaszsza.

O! a' hányszor gondolom, mennyire le-
gyen a' férjfiui-nem az égnek minden aján-
dékival felettünk felruházva, 's hogy míg
nékünk (kiknek szíveink lobognak a' jótétel
vágyjától) minden érdemeink, egy idegen
köny-csepnek letörlésében vagy a' tulajdon
magunkénak eltitkolásában, szerencsés és sze-
rencsétlenek iránti végetlen béketűrésben ha-
tározódik: addig ők mint az Istenek, hogy osz-
tanak itt életet, ott látást, igazságos párt-
fogást, tudományokat, mesterségeket; mind
annyiszor ohajtom hogy bár az a' szerencsés
nem, mely az égnek annyi ajándékival bír,
engedné-meg, hogy mi is őket követve,
olyan jókhoz juthatnánk, melyekkel máso-
kon segítve, magunkat is boldogíthatnók!
Igy csak ohajtásinkban lehetünk nagyok.

Jean Paul után közli

egy Aszszony.

Egy csutorához.

Nem rég egy csutorát vásárla Tinódi magának;

'S így az ökor szarva újra ökorre került!

S. Szt. Györgyi Mórítz Károly.